

Anouk ten Peze (a), Tanja Janssen (b) & Gert Rijlaarsdam (b)

(a) Het Schoter, Haarlem

(b) Universiteit van Amsterdam

Contact: A.A.tenPeze@uva.nl

***Het Schrijf*lab – Een lessenserie creatief schrijven voor leerlingen in de bovenbouw havo/vwo**

1. Inleiding

De laatste tijd is er gelukkig weer aandacht voor creatief schrijven. Zo publiceerde Stichting Lezen vorig jaar de onderzoekspublicatie *Zo fijn dat het niet fout kan zijn*, naar het effect van creatief schrijven op lezen, en onlangs pleitten Bas Jongenelen en

Marc Faes om het vak Creatief Schrijven onder te brengen bij het schoolvak Nederlands (*Brabants Dagblad*, 9 mei 2018). Deze aandacht past binnen een bredere maatschappelijke tendens, waarin creativiteit steeds belangrijker lijkt te worden, ook in het onderwijs. Zo ontwikkelde TNO een meetinstrument om het creatief vermogen van leerlingen in het voortgezet onderwijs te meten (Stubbé 2015). Toch is er sinds het schrappen van het opstel in 1999 minder tijd en ruimte voor creatief schrijven in de bovenbouw van havo en vwo. Hoog tijd dat daar verandering in komt! Voor mijn promotieonderzoek naar het effect van creatief schrijven in het voortgezet onderwijs heb ik met docenten Nederlands van twee verschillende scholen in het schooljaar 2016-2017 een lessenserie Creatief Schrijven ontwikkeld voor 4-havo/vwo: *het Schrijflab*. Deze lessenserie hebben we het afgelopen schooljaar met vier docenten gegeven op twee scholen en in zeven verschillende klassen.

2. Creatief schrijven

Veel docenten en leerlingen zijn niet gelukkig met het huidige schrijfonderwijs (Bonset 2010). Bovendien zijn er vanuit het hoger onderwijs klachten dat beginnende studenten niet goed genoeg kunnen schrijven. De (her)invoering van creatief schrijven (het schrijven van verhalen en poëzie) in de bovenbouw van havo/vwo zou het plezier in schrijven kunnen bevorderen en wellicht een bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van het schrijfonderwijs.

Suzanne van Burg analyseerde elf onderzoeken naar creatief schrijven en stelde vast dat creatief schrijven invloed heeft op “[...] het denken, het leren, het leren denken, het lezen, het discussiëren, het waarderen, het schrijven en de prestaties van leerlingen” (van Burg 2010: 13). Bovendien kan creatief schrijven de waardering van leerlingen voor literaire teksten vergroten (Janssen & van den Bergh 2010). In haar analyse is Van Burg uitgegaan van de door Broekkamp & Kieft gegeven definitie van creatief schrijven. Volgens hen gaat het bij creatief schrijven om “[...] het tot stand brengen van producten die passen binnen de situatie of het genre dat wordt beoefend en tegelijkertijd origineel en vernieuwend zijn” (Broekkamp & Kieft 2005: 1). Vaak wordt nog als derde kenmerk genoemd dat het product persoonlijk is en iets uitdrukt van de maker. Hiermee past deze definitie binnen de bredere definitie van creativiteit: werk dat zowel nieuw als passend is. Zoals Van Burg al liet zien, is creatief schrijven niet alleen waardevol voor het schrijfonderwijs, maar ook belangrijk voor de ontwikkeling van leerlingen. Of zoals de bekende creativiteitsonderzoeker Robert Sternberg het verwoordt: “[...] *schools need to place more emphasis on the creative side of writing (and everything else), and that in doing so, they will produce not only more creative writers but also people who are more creative as they go about their lives*” (2009: 16).

3. Het Schrijflab

De opzet van onze lessenserie is een schrijflab, waarbij leerlingen korte verhalen en verhaalfragmenten schrijven. Er wordt in groepjes volgens een soort snelkookpanprincipe gewerkt: het tempo ligt hoog en korte (schrijf)opdrachten wisselen elkaar af. Hierdoor is er tijd voor schrijven, maar ook voor het lezen van en luisteren naar elkaars teksten en – in sommige lessen – voor het geven van feedback en voor herschrijven.

Alle lessen zijn opgebouwd volgens een vaste lesstructuur. Om leerlingen te helpen om ideeën te genereren, is er bijvoorbeeld steeds een terugkerende, divergerende denkfase door de lessenserie heen. Doordat leerlingen tijdens de eerste les leren wat divergent denken is en daarmee geoefend hebben, weten ze al wat van hen verwacht wordt en wat het doel is van deze oefeningen. Dat maakt deze manier van denken voor hen sneller toepasbaar, waardoor er niet te veel tijd verloren gaat. Tot slot is er sprake van een opbouw in de schrijfoopdrachten: de opdrachten tijdens de eerste lessen waren meer gesloten en sturend, en werden vrijer en meer open naarmate de lessen vorderden.

Het hoofddoel van de lessenserie is om leerlingen te leren om korte creatieve verhalen te schrijven en om verhalen en verhaalfragmenten te herschrijven tot een creatievere versie. Daarnaast hebben we drie ondersteunende doelen geformuleerd:

1. *Leerlingen kunnen divergerend denken/schrijven*: leerlingen durven los te komen en zonder al te veel drempels/beperkingen te schrijven.
2. *Leerlingen krijgen inzicht in het creatieve proces van anderen en van zichzelf*: leerlingen begrijpen daarvoor (a) hoe het creatieve proces verloopt, (b) dat er meerdere mogelijkheden zijn om tot een creatief product te komen en (c) dat creatief denken niet zonder moeite gaat.
3. *Leerlingen krijgen inzicht in de creativiteit van een tekst*: leerlingen kunnen omschrijven welke aspecten van een tekst ze creatief vinden en ook aangeven waarom.

Voor de lessen is een docentenhandleiding ontwikkeld en een boekje waarin de leerlingen werken.

4. Leservaringen en de beoordeling van creatieve schrijfoopdrachten

In mijn presentatie zal ik vertellen hoe de lessenserie tot stand is gekomen, voor welke leeractiviteiten en schrijfoopdrachten we hebben gekozen, welk lesmateriaal we hebben gebruikt en wat de ervaringen van de leerlingen en docenten zijn. Daarnaast zal ik een aantal door de leerlingen geschreven verhalen meenemen en zal ik kort ingaan op hoe we zijn omgegaan met feedback tijdens de lessenserie en hoe we de eindteksten hebben beoordeeld en nog verder zullen beoordelen in het kader van het onderzoek.

5. Vraag voor het publiek

Op welke manier zouden we de lessenserie voor een volgend onderzoek kunnen verbeteren?

Referenties

- Bonset, H. (2010). “Nederlands in voortgezet en hoger onderwijs: hoe sluit dat aan?”. In: *Levende Talen Magazine*, 97 (3), p. 16-20.
- Faes, M. & B. Jongenelen (2018). “Vak ‘creatief schrijven’ geeft brein een dreun”. In: *Brabants Dagblad* (9 mei 2018). Online raadpleegbaar op: <https://www.bd.nl/opinie/vak-enlsquo-creatief-schrijvenenrsquo-geeft-brein-een-dreun-ae4c51e9/>.
- Janssen, T. & H. van den Bergh (2010). “Het effect van creatief schrijven op het lezen van korte verhalen”. In: *Levende Talen Tijdschrift*, 11 (1), p. 3-16.
- Sternberg, R.J. (2009). ‘Foreword’. In: S.B. Kaufman & J.C. Kaufman. *The psychology of creative writing*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 15-17.
- Stichting Lezen (2017). “Zo fijn dat het niet fout kan zijn”. *De invloed van (re)creatief schrijven op lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stubbé, H.E., A.M. Jetten, G.L. Paradies & G.J. Veldhuis (2015). *Creatief Vermogen – de ontwikkeling van een meetinstrument voor leerlingen op school*. Soesterberg: TNO.
- Van Burg, S. (2010). “Schrijf je slim”. *Onderzoeksinventarisatie. Effecten van creatief schrijven in het onderwijs*. Utrecht: Kunstfactor.